

İstikamet Neresi?

Dr. Muzaffer ÜZÜMCÜ
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

“Mutluluk için istikamet, istikamet için iki dünya merkezli olmak gerekir.”

İnsan istikametiz olabilir mi? Olamaz cevabını verdiğinizi duyuyor gibiyim. İstikameti belirli bir yöne gitmek gibi basit bir anlamda kullansak dahi bu soruya yine aynı cevabı veririz. Aslında herkesin yürüdüğü bir yol, ulaşmak istediği bir hedef var elbette. Ancak yürünen yolun istikamet olabilmesi için meşru olması gerekir. Yol hayırlıysa istikamet olur hidayet ve saadete götürür. Yol şerliyse tedenni olur dalalet ve şekavete götürür.

Eğer ulaşmak istediğiniz hedef sizi başkalarının minneti altında bırakıyorsa bilin ki bu istikamet değildir. Çünkü istikamet sahibi olan Allah'tan başka kimseye minnet etmez. Hâl ve harekâtında sadece Allah'ı dikkate alır.

İstikametın nefsin istediklerini yapmamak; istemediklerini yapmakla doğrudan bir alakası yoktur. İstikamet, Allah'ın emrettiklerini yapmak, yasaklarından kaçınmakla ilgilidir. Nitekim emredilen şeylerden nefsimizin hoşuna gideni olduğu gibi yasaklanan şeylerden zaten uzak durduklarımız da vardır. Bu çerçevede istikamet için nefsi değil, emir ve yasakları merkeze almak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

İstikamet öyle bir hâldir ki hayatın her parçası onunla ilişkilidir. Öyle bir kelimedir ki bütün kavramlar onunla bağlantılıdır. İstikamet sabır ister, ceht ister, azim ister, doğruluk ister, adalet ister, merhamet ister, anlayış ister, kâfirlere karşı bir tavır ister. İstikamet bedel ister. Rahatını kaybetmeyi göze alamayan istikamet sahibi olamaz. Kurulu düzeninin bozulmasını istemeyen istikametini nasıl koruyabilir?

Zor olan istikameti bilmek değil, istikamette gitmek. İstikamette gitmek için yolcu olmak, yolcu olduğunun farkında olmak gerekir. Rahatını düşünürsen istikameti bilsen de takatin yetmez yürümeye. Yürümeyince de rahat edemezsin, vicdanın rahat bırakmaz seni. Bu ikilik (yürümen gerektiğini bildiğin hâlde rahatından vazgeçememek) batır kalbine, huzursuz eder seni. Sonunda “Yeter artık!” diyerek dizginleri nefsinin elinden alıp koyulursun yola insan isen. Kaybettiğin zamanı da telafi etmek için başlarsın dört nala sürmeye.

Kolay değildir bu yolculuk. Kolay olsa günde en az kırk defa dua eder misin Rabbine “Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil.” diye? Ancak bu yolculuğun tadına varınca rahatın zahmette olduğunu anlarsın. Üzüntüler, korkular uzaktır sana. Öyle seçkin bir gruba dahil olursun ki peygamberler arkadaşın olur. Allah'ı tanıyan ve onun sevgisini kazanmaya çalışan kişinin artık sen sadece, başka sığata ihtiyaç duymazsın. Allah'a olan intisabın diğer bütün vasıflarını görünmez hâlde getirir.

İkiliklerin birlik için olduğunu görmek istikamet üzere olmayı gerektirir. İstikametle ilgili olmayan, istikametın birleyici kudretinden kaçabilen ne bir mevcut ne de bir kavram vardır. İki göz, iki kulak, iki el, iki ayak, ruh, ceset, arş, felek, insan, peri, cin, melek... Bütün bunlar birlik içindir. Ne güzel demiş Şehbenderzade Filibeli Ahmet Hilmi:

“Hep ikilik birlik için,
Bak iki göz bir görüyor.
Birlik ise dirlik için,
Bak iki göz bir görüyor.”

Peki günlük yaşantımızda nasıl görünürlük kazanır istikamet? Evvela şunu söyleyelim: İnsan düşündüğünden ibarettir. Düşündüklerimiz ne söyleyeceğimizi ve yapacağımızı belirler. Söylediklerimiz ve yaptıklarımız da istikametimizi gösterir. İstikamet ise anda yaşar. Geçmişin elemünde geleceğin endişesini yaşayanlar anı yani istikameti yakalayamaz. Ancak anı yaşamak da istikamet için yeterli değildir. Çünkü an, heva ve hevese tabi olunarak da yaşanabilir. Şu hâlde istikamet anı tek sermaye bilmek ve sermayeyi Allah'ı gözeterek harcamaktan ibarettir.

Şair Nesimi istikamet sahibi olmanın omurgalı, sağlam bir duruş olduğunu, istikametın insanı başkalarına minnet etmekten, gelecek endişesinden ve fani otoritelerin korkusundan kurtardığını şiirinde şöyle dile getiriyor:

“Hâr içinde biten gonca güle minnet eylemem
Arabi Farisi bilmem, dile minnet eylemem
Sırat-i müstakim üzre gözetirim râhımı (yolumu)
İblisin talim ettiği yola minnet eylemem
Bir acayip derde düştüm herkes gider kârına
Bugün buldum bugün yerim, Hak kerimdir yarına
Zerrece tamahım yoktur şu dünyanın varına
Rızkımı veren Huda'dır kula minnet eylemem.”

Nesimi istikamet sahibi olmanın akademik başarının çok ötesinde olduğunu, yaşadığı dönemin en önemli dillerini bilmemenin dahi istikamete nazaran önemli bir eksiklik olmadığını veciz bir şekilde ifade ediyor.

Nesimi'nin “asıl yükümlülüğüm olan istikamet üzere bir hayat sürmem beni tatmin ediyor, diğer konulardaki yetersizliklerim çok önemli değil.” şeklindeki ruh hâline ne kadar da ihtiyacımız var. Çünkü bu ruh hâli gereksiz yere sırtımıza yüklediğimiz ve altında ezildiğimiz ağırlıklardan bizi kurtarıyor. Şüphesiz dünya hayatındaki mutluluk dahi istikametle doğru orantılıdır. Ancak istikamet sahipleri bu hayatta mutlu olabilir. Yoksa birtakım geçici, boş endişeler onlara hayatı zindan eder. İstikametle ilgili en tehlikeli husus epeyce yol aldıktan sonra istikametten şaşılmasıdır. Bu durum ipliği iyice eğirdikten sonra bozan kadının davranışına benzer. İstikamet sürekli olmadıkça büyük neticelere ulaşılmadığı gibi elde edilen kazanımların kalıcı olması da istikameti muhafaza etmekle mümkündür. Bu yüzden istikameti bozan şirkten ve emeğimizi zayi eden büyük günahlardan kaçınmak, mutluluğumuza kasteden bu geçici zevklerden yüz çevirmek elzemdir. Akıllı insan istikametini daima koruyan ve dümdüz yürüyerek maksuduna erişendir.

İstikametın en büyük düşmanlarından biri tembellik ve atalettir. Müslümanların insanlık için örnek bir ümmet olamaması büyük ölçüde tembelliğimizden kaynaklanmıyor mu? Tembelligimiz ve rahatımıza düşkünlüğümüz bildiklerimizi uygulamamıza engel olmuyor mu? Dünyanın rahatlık yeri olmadığına iman ediyoruz ancak rahatımızın peşinden koşup duruyoruz! İstikamet olmayınca elimizde tarifsiz pişmanlıklar ve acılardan başka ne kalıyor?

Hâlbuki Rabbimiz şöyle müjde veriyor: "Rabbimiz Allah'tır." deyip de dosdoğru çizgide yaşayanlar, işte onların üzerine melekler şu müjdeyle inerler: "Korkmayın, kederlenmeyin, size vaat olunan cennetle sevinin! Biz, dünya hayatında da ahirette de sizin dostunuzuz. Orada, çok bağışlayıcı, çok merhametli olan Allah'tan bir ikram olarak sizin için canınızın çektiği her şey bulunacak, yine orada umduğunuz her şeyi elde edeceksiniz." (Fussilet, 41/30-32.)